

Prirodna baština primorskih krajeva

Boothman Milanković, Emma

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:222179>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

EMMA BOOTHMAN MILANKOVIĆ

PRIRODNA BAŠTINA PRIMORSKIH KRAJEVA

Diplomski rad

Pula, rujan, 2023.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

EMMA BOOTHMAN MILANKOVIĆ

PRIRODNA BAŠTINA PRIMORSKIH KRAJEVA

Diplomski rad

JMBAG: 0303062252, redoviti student

Studijski smjer: Integrirani prijeddiplomski i diplomski sveučilišni Učiteljski studij

Predmet: Prirodoslovlje

Znanstveno područje: Prirodne znanosti

Znanstveno polje: Interdisciplinarne prirodne znanosti

Znanstvena grana: Prirodoslovlje

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ines Kovačić

Pula, rujan, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Emma Boothman Milanković, kandidatkinja za magistru primarnog obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, rujan, 2023. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Emma Boothman Milanković dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom Prirodna baština primorskih krajeva koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 27. rujna, 2023.

Potpis

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Republika Hrvatska	2
1.2. Primorska Hrvatska.....	5
1.3. Prirodna baština primorskog kraja.....	6
1.3.1. Nacionalni parkovi primorske Hrvatske.....	6
1.4. Kulturna baština primorskog kraja.....	17
1.4.1. Nematerijalna kulturna baština	19
2. Cilj istraživanja.....	25
3. Prikaz istraživanja.....	27
4. Rezultati istraživanja.....	27
4.1. Analiza Kurikuluma nastavnog predmeta Priroda i društvo	32
4.2. Analiza udžbeničkih podataka	32
5. Rasprava	49
6. Zaključak	50
Sažetak	51
7. Literatura	53

1. Uvod

U ovom diplomskom radu pod nazivom: *Prirodna baština primorskih krajeva* biti će obuhvaćeni podaci o Republici Hrvatskoj s posebnim naglaskom na primorsku Hrvatsku.

Kada odrastao čovjek „zna“ određeni podatak ili pojam, vrlo se rijetko zapita: „Kada sam i kako naučio taj podatak ili pojam?“

Nadalje, u ovom radu prikazan je tijek učenja prirodne baštine u razrednoj nastavi, tj. kako je učenik postepeno postizao znanje o prirodnoj baštini primorskog kraja od 1. do 4. razreda. Proučavanjem udžbenika od 1. do 4. razreda osnovne škole prikazati će se prisutnost same prirodne baštine primorskog kraja. Koliko učenik zapravo proučava prirodnu baštinu? Je li na kraju 4. razreda prikazano sve „važno“ o zavičajnoj baštini?

Svi narodi na našem planetu vole isticati svoje posebnosti, a pritom često naglašavaju bogatstvo prirodne i kulturne baštine. Republika Hrvatska obiluje prirodnim ljepotama. Uz kulturnu baštinu, upravo raznolika i vrlo bogata prirodna baština Lijepu Našu čini još ljepšom.

„Baština se shvaća kao prirodno stvorena i od čovjeka stvorena materijalna (naselja, građevine, oruđa) i nematerijalna dobra (običaji, vještine, znanja) u kojima se može razlikovati socijalna (nasljeđivanje, odnosi u zajednici i braku, institucije) i duhovna baština (vrijednosti, moral, norme) kao kolektivne stečevine.“ (Cifrić, I.)

„Pod pojmom „prirodne baštine“ podrazumijevaju se:

- spomenici prirode koji se sastoje od fizičkih ili bioloških formacija ili skupina tih formacija, a koji imaju izuzetnu vrijednost s estetske ili znanstvene točke gledišta;
- geološke formacije i točno određene zone koje predstavljaju stanište ugroženih vrsta životinja i biljaka od izuzetno univerzalne vrijednosti s naučne i konzervatorske točke gledišta;
- znamenita mjesta prirode ili točno određene prirodne zone koje imaju

izuzetnu vrijednost sa stajališta znanosti ili prirodnih ljepota".

"Pod pojmom 'kulturna baština' podrazumijevaju se:

- spomenici: djela arhitekture, monumentalna kiparska i slikarska djela, elementi ili struktura arheološkog karaktera, natpisi, grupe elemenata koje imaju izuzetnu univerzalnu vrijednost sa povijesnog, umjetničkog ili znanstvenog gledišta;
- grupna zdanja: grupe izoliranih ili povezanih građevina, koje po svojoj arhitekturi, jedinstvu i uklopljenosti u pejzaž predstavljaju izuzetnu univerzalnu vrijednost s povijesnog, umjetničkog ili znanstvenog stajališta;
- znamenita mjesta: djela ljudskih ruku ili kombinirana djela ljudskih ruku i prirode uključujući tu arheološka nalazišta koja su od izuzetnog univerzalnog značaja s povijesnog, estetskog i etnološkog ili antropološkog stajališta (Baran, Grabovac i Puljić, 2007).

1.1. Republika Hrvatska

Republika Hrvatska klasificirana je kao Jadransko-srednjoeuropska zemlja. Sastoji se od tri osnovne prirodne cjeline, a dijeli se na: nizinsku (panonsku) Hrvatsku, primorsku (jadransku) Hrvatsku te na gorsku (dinarsku Hrvatsku).

Prema teritorijalnom ustrojstvu, Hrvatska se sastoji od 428 općina i 127 gradova te je podijeljena na regionalnu samoupravu (županije, Tablica 1). Glavni grad, a ujedno i najveći grad Republike Hrvatske je Zagreb koji se nalazi u nizinskom dijelu Hrvatske. Veći gradovi u Hrvatskoj su Split, Osijek i Rijeka, koji uz Zagreb djeluju kao sjedišta svojih regija (Magaš, 2013).

Tablica 1: Popis županija Republike Hrvatske (izvor: <https://mpu.gov.hr/gradjani-21417/iz-djelokruga/lokalna-i-podrucna-regionalna-samouprava-24398/popis-zupanija-gradova-i-opcina-24402/24402>)

POPIS ŽUPANIJA U REPUBLICI HRVATSKOJ I GRAD ZAGREB
I. ZAGREBAČKA
II. KRAPINSKO-ZAGORSKA
III. SISAČKO-MOSLAVAČKA
IV. KARLOVAČKA
V. VARAŽDINSKA
VI. KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA
VII. BJELOVARSKO-BILOGORSKA
VIII. PRIMORSKO-GORANSKA
IX. LIČKO-SENJSKA
X. VIROVITIČKO-PODRAVSKA
XI. POŽEŠKO-SLAVONSKA
XII. BRODSKO-POSAVSKA
XIII. ZADARSKA
XIV. OSJEČKO-BARANJSKA
XV. ŠIBENSKO-KNINSKA
XVI. VUKOVARSKO-SRIJEMSKA
XVII. SPLITSKO-DALMATINSKA
XVIII. ISTARSKA
XIX. DUBROVAČKO-NERETVANSKA

XX. MEĐIMURSKA
XXI. GRAD ZAGREB

Republika Hrvatska graniči s nekoliko država te je ukupna dužina kopnene granice 2375 km, a graniči sa: Mađarskom, Slovenijom, Srbijom, Crnom Gorom te Bosnom i Hercegovinom sa kojom ima najdužu kopnenu granicu koja iznosi 1011 km. Na moru graniči sa Italijom te manjim dijelom sa Bosnom i Hercegovinom (područje Neuma-Dubrovačko-Neretvanska županija).

Promatrajući geografsku kartu mogu se zaključiti i krajnje točke prostora Republike Hrvatske:

- a) Sjever: naselje Žabnik koje pripada gradu Sv. Martin na Muri- Međimurska županija
- b) Jug: otok Galijula koji pripada gradu Komiži (Vis) – Splitsko-Dalmatinska županija
- c) Istok: grad Ilok-Vukovarsko-srijemska županija
- d) Zapad: Bašanija u sastavu grada Umaga- Istarska županija

(Magaš, 2013).

Slika 1. Školska karta Hrvatske (izvor: <https://hsk.com.hr/geografske-karte/zidne-karte-2/republika-hrvatska-2/>)

1.2. Primorska Hrvatska

Primorska Hrvatska obuhvaća dio jadranskog priobalja. S obzirom na reljefnu dužinu (izduženost), primorska Hrvatska prema Magašu (2013) dijeli se na Sjeverno hrvatsko primorje (Sjeverni Jadran): Istra i Kvarner, Srednje hrvatsko primorje (Srednji Jadran): sjeverna Dalmacija i Južno hrvatsko primorje (Južni Jadran): južna Dalmacija. Veći gradovi po regijama su: Pula, Rijeka, Zadar, Šibenik, Split i Dubrovnik. Sami gradovi, njihova okolica, kao i otoci u njihovoj blizini te sam geografski položaj ovog dijela Hrvatske, pogodovao je razvoju prirodne baštine, kulturne baštine i gospodarstva (Magaš, 2013).

U aspektu reljefnih značajki i prirodne baštine, primorska Hrvatska ističe se razvedenom morskom obalom, rijekama, planinama, nacionalnim parkovima i parkovima prirode. Razvedenost morske obale omogućilo je razvoj života i na otocima, pa su, s obzirom na površinu, otoci Krk, Cres i Brač najveći otoci na teritoriju Republike Hrvatske, dok su manji naseljeni otoci Rab, Pag, Korčula, Vis i dr. Hrvatsku obalu ukupno čini 78 otoka, 524 otočića te 642 hridi i grebena. Mnogi od navedenih otoka sadrže kamenjarske pašnjake. Kamenjarski pašnjaci su travnjaci koji opstaju isključivo zbog ispaše stoke koja ih održava. Ljetnim sušama i požarima, uništena je vegetacija pa od tuda i potječe naziv kamenjarski pašnjak zbog kamena koji „pokriva“ tlo. Najčešće se nalaze na brdovitom području otoka te izgledom podsjećaju na kamenu pustinju. Otoci na kojima se ističu kamenjarski pašnjaci su Pag, Cres i Kornati (izvor: <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/otoci-i-priobalje/3834>)

1.3. Prirodna baština primorskog kraja

Prirodna baština određenog kraja obuhvaća područje koje sadrži zaštićenu floru i faunu, u Hrvatskoj su to nacionalni parkovi i parkovi prirode, strogi rezervati i područja pod ostalim stupnjevima zaštite.

Nacionalni parkovi najvažniji su faktor za očuvanje prirodne baštine. U primorskoj Hrvatskoj ih se nalazi ukupno pet: NP Brijuni, NP Paklenica, NP Krka, NP Kornati i Mljet (Bralić, 2005).

Zaštićena područja, poput nacionalnih parkova imaju kvalitete za razvoj idealnih odgojno-obrazovnih programa te bi trebali biti ključna mjesta za širenje znanja i osvještavanje djece i mladih o zaštiti prirode i okoliša (Brkić-Vejmelka, Paral, 2022).

1.3.1. Nacionalni parkovi (NP) Primorske Hrvatske

NP Brijuni

Otočje Brijuni (Slika 2. i 3.) su nacionalni park koji se nalazi na sjeverozapadnom dijelu Istre, u blizini grada Pule. Sastoji se od četrnaest otoka od kojih su najveći Veliki Brijun (zauzima oko tri četvrtine cjelokupnog nacionalnog parka) i Mali Brijun.

IME OTOKA	Površina (ha)
Veliki Brijun	555,77
Mali Brijun	107,28
Vanga (Krasnica)	19,85
Jerolim	12,60
Kozada (Kotež)	7,80
Gaz	6,00
Vrsar	5,88
Galija	4,92
Madona (Pusti)	4,85
Okrugljak (Obljak)	4,00
Grunj	3,38
Supin i Supinić	1,40
St. Marko	0,90
UKUPNO	734,63

Slika 2. Popis otočića koji pripadaju NP Brijuni, zajedno sa njihovim površinama (izvor: Bralić, 2005).

Nacionalnim parkom, NP Brijuni su proglašeni 1983.godine. Jedan od razloga za to je bogata flora i fauna koja obitava na otocima i u podmorju. Otok Veliki Brijun je prekriven travnjacima i prirodnim parkovima, makijom, šumom hrasta crnike te šumom lovora, dok su manji otočići sadrže isključivo makiju¹. Dugogodišnje djelovanje čovjeka na otoku i politički interes državne strukture u povijesti utjecao je na izmjenu autohtone faune. Na početku 20.stoljeća, na otok su dovedeni strana divljač (zečevi, jeleni, mufloni itd.). Potomci te divljači i dalje krasi Veliki Brijun pa se danas na otoku nalazi oko 700 jelena, 200 muflona te mnogo zečeva čiji točan broj nije poznat. Nadalje, na istom se otoku od 1978. nalazi safari-park kojeg čine slon (Lanka), zebre, ljame i antilope. Uzgajaju se

¹ Makija-„nekoliko metara visoka vazdazelena šikara“ (izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=38258>)

papige, i jarebice, a posebna je i *cacadu* ptica Koki koji vrlo vjerojatno najpoznatiji stalni stanovnik NP Brijuna. U slobodnoj prirodi žive paunovi i fazani.

Zbog svega navedenog, NP Brijuni su turistička destinacija te je svake godine posjećen velikim brojem turista. Veliki Brijun, obilazi se turističkim vlakom sa stručnim vodičem, a dostupni su i bicikli te električni automobili za iznajmljivanje, ukoliko se otok želi obići samostalno (Bralić,2005).

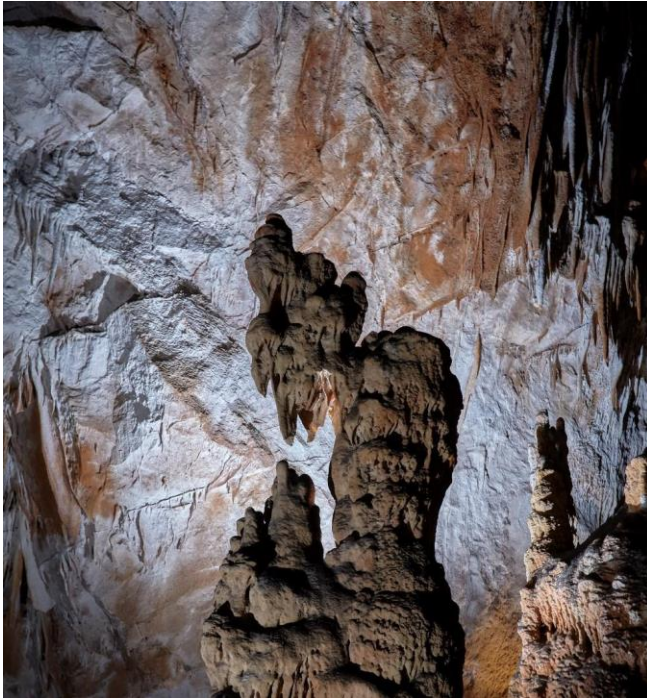
Slika 3. Brijunski arhipelag (izvor: <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/opci-podatci-1/brijuni-u-brojkama>)

NP Paklenica

NP Paklenica nalazi se na području južnog Velebita. Na području južnog Velebita, nastala su dva kanjona pod nazivom Velika i Mala Paklenica, a nalaze se unutar same planine Velebit, a protežu se do Jadranskog mora koje se nalazi nekoliko kilometara dalje. Nacionalnim parkom, Paklenica je proglašena 1949.godine. Površina mu je 102 km².

Prema Braliću (2005), unutar nacionalnog parka smješten je „speleološki objekt“ nazvan Manita peć (Slika 4) koji se nalazi u donjem dijelu Velike Paklenice (Slika 5). Pretpostavlja se da je ovaj objekt i napušteni ponor², s obzirom da je za nastanak špilje potrebna voda.

² Ponor- „otvor ili sustav pukotina u propusnim stijenama u kojima se površinska tekućica gubi“ (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49409>)

Slika 4. Manita peć u Nacionalom parku Paklenica (izvor: <https://np-paklenica.hr/hr/posjetite-nas/%C5%A1pilja-manita-pe%C4%87>)

NP Paklenicu krase i raznolika vegetacija, zbog koje je upravo Paklenica upisana u „međunarodnu mrežu rezervata biosfere (UNESCO)“. Raspon visine samog Parka (20m-1758m) omogućuje bogatstvo šuma kao i prizemnih biljaka koje obitavaju. Gledajući mnogobrojnost vrsta šumskog drveća prisutni su: bukva, bijeli grab, crni bor, crni jasen i dr. Najveći dio Paklenice zauzima bukova šuma, čija se vrsta mijenja s obzirom na nadmorsku visinu, zatim šuma crnog bora. Kao što je navedeno, postojeće su i prizemne biljke, od kojih su mnoge endemske vrste, primjerice: pljeskarica, Waldensteinov zvončić, Kitajbelov jaglac i dr.

Nadalje, visinski raspon omogućuje i stanište mnogim životinjama. Posebna pozornost usmjerena je na ptice kojih je u Parku oko 206 vrsta. Izdvajaju se rijetke ptice grabljivice: orao zmijar, suri orao, bjeloglavi sup i dr., te manje: modrokos, piljak, siva žuna, itd. Druge

vrste životinja koje se mogu pronaći su: medvjedi, ris, vuk, kuna, jazavac, poskok, itd. Valja napomenuti da je zabilježeno i 11 vrsta guštera unutar nacionalnog parka.

Nacionalni park Paklenica odredište je mnogih alpinista te je turistička atrakcija koju godišnje posjećuje veliki broj ljudi. Prednost koju sam Park donosi, je mogućnost dolaska automobilom do samog kanjona Velika Paklenica (Bralić,2005).

Slika 5. Velika Paklenica (izvor:<https://np-paklenica.hr/hr/posjetite-nas/ulaz-1-velika-paklenica#gallery45df29f5f5-3>)

NP Krka

NP Krka započinje u sjevernoj Dalmaciji u blizini grada Skradina, a izvire 4 km istočno od grada Knina. Ukupna površina mu je 110 km², vodenu površinu obuhvaća 9 km². Nacionalnim parkom, Krka je prvo proglašena 1985., no preostalo je pet slapova koja nisu bila obuhvaćena u vrijeme proglašenja zbog planiranja gradnje hidroelektrane 1997., konačno je postignut dogovor o granicama, koje su tada definirane i Krka je postala nacionalnim parkom.

Ulazak u Krku moguć je kroz šest ulaza (ujedno i nazivi slapova): Lozovac, Skradin, Roški slap, Manastir Krka, Burnum i Eko kampus Puljane.

Vegetacija koja prevladava u NP Krka vrlo je raznolika. Na području Manastira Krka pojavljuje se hrast medunac, crni jasen i bijeli grab, a područje je šumovito sa šikarama submediteranskih vrsta. Važno je spomenuti i Roški slap čija je ukupna visina slapova 27 m, a vegetacija koja prevladava oko njega je šuma hrasta crnike, te već navedenog hrasta medunca. Za razliku od Manastira Krka, hrastovi medunci na području Roškog slapa imaju puno veća debla te su najstarija drveća u cijelom nacionalnom parku.

Općenito, zbog bogatstva slatke vode, na površini vode nerijetko se vide lopoč i lokvanj.

Najpoznatiji dio Krke je slapište Skradinski buk (Slika 6). Nalazi se otprilike 5 km od grada Skradina. Skradinski buk je najveće slapište nacionalnog parka te je ukupna visina slapova 45,7 m. Jedan od virova Skradinskog buka označava kraj nacionalnog parka te se na tom viru susreću rijeka i more.

Slika 6. Skradinski buk u Nacionalnom parku Krka
(izvor:<https://www.npkrka.hr/hr/2022/10/24/np-krka-pridruzuje-se-mjesecu-hrvatskog-turizma/>)

Životinjski svijet Krke također je vrlo raznolik, s mnogim endemskim vrstama koje prevladavaju. Potvrđeno je deset endemskih vrsta ribe, no pretpostavke su da ih postoji

još i više. Endemske ribe koje žive isključivo u ovoj rijeci su: drlja, glavatica, mren, ilirski klen, svalić i dr.

Zbog riječnog područja, stanište imaju i vodozemci koji žive u nacionalnom parku. Izdvajaju se blavor, kornjača čančara, pa čak i špiljska endemska vrsta čovječja ribica (Slika 7). Posebna važnost pridodaje se pticama. 222 vrste ptica unutar NP Krka svrstavaju ga u jedno od najzanimljivijih staništa za ptice u cijeloj Europi. Razlikuju se različite vrste čaplji, gusaka, trstenjaka te manje ptice: lastavice, čiope i dr.

Od ostalih životinja primijećeni su poskoci, kune bjelice te ugrožena životinja: vidra. Cijenjena je i raznolikost šišmiša, kojih je na ovom području pronađeno 18 vrsta.

Slika 7. Čovječja ribica na području rijeke Krke

(izvor: <https://www.npkrka.hr/hr/prirodna-bastina/projekti/pracenje-stanja-populacije-čovječje-ribice-na-području-np-krka/>)

Uz prirodnu baštinu, razvijena je i kulturna baština samog nacionalnog parka. Postoji nekoliko napuštenih mlinova koji uz slapove pružaju bajkoviti dojam zaštićenog područja. U Manastiru Krka smješten je jedan od samostana koji datira iz 15. stoljeća. Prirodna i kulturna baština NP Krka (Slika 8), svake godine privlači turiste iz cijelog svijeta. Iz tog razloga, Krka je jedna od posjećenijih znamenitosti primorskog kraja (Bralić, 2005).

Slika 8. Napušteni mlin u Skradinskom buku

(izvor: <https://www.npkrka.hr/hr/kulturna-bastina/etnografija/sklopovi-vodenica-na-skradinskom-buku/>)

NP Kornati

Kornati su otočje koje je smješteno u srednjoj Dalmaciji. Smatra se da su Kornati najrazvedenija skupina otoka cijelog Sredozemlja (Slika 9). Sastoji se od 140 otoka, otočića i hridi, a površina mu je oko 300 km². Najveća su otočna skupina bez stalne naseljenosti (isključivo sezonsko naseljavanje). Nacionalnim parkom, Kornati su proglašeni 1980.godine, no granice samog parka kakvog ga danas poznajemo, definirane su 1988.godine. Prvobitnom odlukom, NP Kornati obuhvaćao je i Telašćicu na Dugom otoku, koja je danas poznata kao Park prirode.

Posebnost Kornata je isključivo prirodna baština tj. razvedenost obale te biljni i životinjski svijet koji krasi otočje (Bralić, 2005).

Slika 9. Kornatsko otočje (izvor: <https://www.kornati.hr/nacionalni-park-kornati/>)

Kopneni dio otočja, uglavnom je područje krša, pa su tako postojeći i različiti krški oblici: škrape, ponikve i dr. U blizini morske obale prepoznati su i različite stijene (klifovi) kojima su pridodani i različiti nazivi: Piškera, Mana, Obručan, itd.

Najviši vrh Kornata je Metlina, visoka 237 m, vapnenastog oblika.

Veliki broj posjetitelja obilazi Kornate zbog njegova akvatorija. Utvrđeno je čak 346 morskih biljaka koju čine u većini crvene alge, zatim smeđe i zelene alge.

Morski životinjski svijet obuhvaća 295 vrsta. Najbrojnije su morske spužve, zatim slijede člankonošci, mekušci, bodljikaši i dr. Jedna od vrsta žarnjaka koja obitava je rožnati koralj (Slika 10). Pirka, fratar, trlja kamenjarka, samo su neke od mnogobrojnih riba koje krase Kornatski akvatorij.

Kopneni dio otočja također je bogat biljnim i životinjskim svijetom. S obzirom na reljefna obilježja otoka biljni svijet čine: dubrovačka zečina, mlječika te kadulja. Životinjski svijet krase ptice: oštrigar i vranac huholjac (Bralić, 2005).

Slika 10. Rožnati koralj

(izvor: <http://www.obrt-kornati-nautilus.hr/paramuricea.htm>)

Posjećenost Kornata u ljetnim mjesecima vrlo je visoka. Otočje najčešće posjećuju ronioci i posjetitelji sa plovilima. Područje oko otočića Purare zabranjeno je za plovidbu, ribolov i ronjenje, pa je posjet dozvoljen isključivo u svrhu znanstvenih istraživanja.

NP Mljet

Mljet je otok u južnoj Dalmaciji, smješten u blizini poluotoka Pelješca. Površina mu je 100 km². Otok je građen od vapnenca, pa samim time sadržava i krška polja. Važno obilježje krških polja na Mljetu su „slatina“ i „blatina“, mjesta gdje slatka voda ponire i spaja se sa morem. „Jezera“ koja nastaju, jedan dio godine su slatka, a drugi dio godine su slana. Najviši vrh otoka je Veliki Grad a njegova visina iznosi 514 m.

Zapadna strana otoka proglašena je nacionalnim parkom 1960. godine, a njegova je površina 54 km².

Najpoznatiji lokalitet NP Mljet su Veliko i Malo jezero (Slika 11). Specifični su po tome što su to zapravo jezera sa morskom vodom. Naime, postoji tjesnac koji dijeli more i „jezera“, pa stoga iz zraka izgledaju kao prava jezera (jezera sa slatkom vodom).

Vegetacija nacionalnog parka je 90% prekrivena šumom. Većinom je to šuma alepskog bora, zatim hrasta crnike, a prisutna je i vrlo visoka makija. Kao što je navedeno, makiju čine različite grmolike biljke, pa su na Mljetu primjetne: planika, mirta, lemprika, tršlja i dr.

Slika 11. Veliko i Malo Jezero na otoku Mljetu (izvor: <https://np-mljet.hr/visit-the-green-island-of-mljet-on-weekends-in-march/?lang=en>)

Životinjski svijet

NP Mljet obilježavaju gmazovi: gušteri (oštroglavi i obični) i kućni macaklin. Specifična životinja donesena 1909.godine na Mljet je mungos (Slika 12). Mungos je veličine kućne mačke, a svrha je bila ukloniti zmije otrovnice s otoka, što se na koncu i postiglo. Izdvajaju se još kuna bjelica, obični puh, obični zec. Na otok su još dovedeni jelen lopatar i divlja svinja. Ptice kojima je stanište NP Mljet su: grmuša, sjenica, kraljić, itd.

Kao i ostali nacionalni parkovi, Mljet također ne odstupa. S obzirom na izoliranost otoka, zagađenje otoka je minimalno, te lokalno stanovništvo teži zdravstvenom turizmu, upravo zbog minimalne zagađenosti zraka (Nodilo, 2012).

Zbog povoljne klime, ovaj se nacionalni park može posjetiti tijekom cijele godine.

Slika 12. Mungos na otoku Mljetu

(izvor:<https://www.pet-point.net/divlje-zivotinje/mungos-mongoose-simpatichni-lovac/>)

1.4. Kulturna baština primorskog kraja

Kulturna baština primorskog kraja vrlo je bogata. Razvijena je spomenička baština u koje se ubrajaju spomenici i povijesne građevine. Mnogi kulturno-povijesni spomenici u primorju su pod zaštitom UNESCO-a. UNESCO je svjetska organizacija koja se bavi zaštitom kulturno-povijesnih spomenika, kao i zaštitom nematerijalne kulturne baštine u cijelom svijetu. Prema web-stranici organizacije (<https://www.unesco.org/en/world-heritage>), uz navedeno, prikazuju i rad u području obrazovanja, zdravstva, znanstvenog područja te rade na zaštiti oceana i mora.

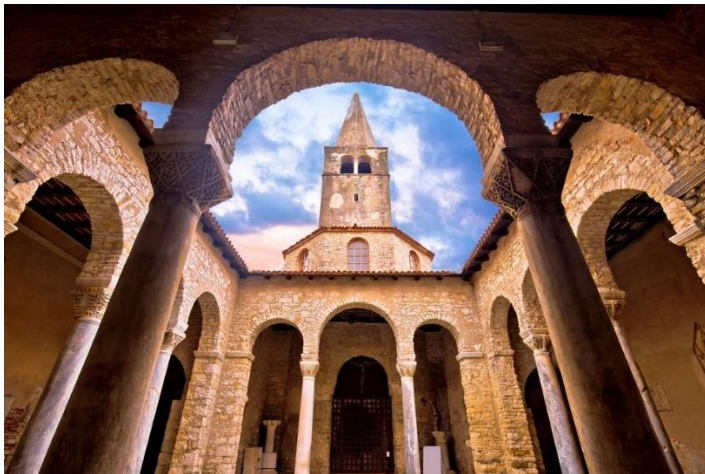
U svjetskoj zaštiti kulturno-povijesnih spomenika, svoje mjesto pronašla je i Hrvatska. Promatrajući primorski dio Hrvatske, spomenici koji su pod zaštitom UNESCO-a su:

1. Povijesna jezgra i Dioklecijanova palača u Splitu
2. Eufrazijeva bazilika u Poreču (Slika 13)
3. Povijesni grad Trogir (Slika 14)
4. Katedrala Sv. Jakova u Šibeniku
5. Obrambeni sustavi Republike Venecije u Zadru i Šibeniku

(izvor: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-bastina/nepokretna-kulturna-dobra-upisana-na-unesco-ovu-listu-svjetske-bastine/7244>).

Još je jedan spomenik koji je ušao u kandidaturu za UNESCO-vu zaštitu kulturne baštine: Amfiteatar u Puli. Kandidatura je još u tijeku.

U kulturnu baštinu primorskih krajeva ubrajaju se mnoge crkve, primjerice ona sv. Donata u Zadru te crkva sv. Križa u Ninu.

Slika 13. Eufrazijeva bazilika u Poreču

(izvor: <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/eufrazijeva-bazilika-mozaike-neispricanih-prica>)

Slika 14. Povijesni Grad Trogir (izvor: <https://trogir.hr/o-gradu/povijest-2/>)

1.4.1. Nematerijalna kulturna baština

Uz kulturno-povijesne spomenike, važni su tradicijski elementi koji su se pronašli na UNESCO-vom popisu svjetske kulturne baštine. Tradicijsko pjevanje, plesovi, manifestacije te jedinstvena ručna izrada, prepoznati su u Hrvatskoj, Europi, a zatim i u svijetu. Primorska Hrvatska je u ljetnim mjesecima popunjena različitim događajima, od kojih se neki održavaju više stotina godina (Ivanda, Letina i Braičić, 2021).

Nematerijalna kulturna baština pod zaštitom UNESCO-a u Primorskoj Hrvatskoj je:

1. čipkarstvo
2. Festa Svetoga Vlaha u Dubrovniku
3. pokladni ophod zvončara s Kastavštine
4. Sinjska alka
5. Moreška.

Čipkarstvo

Tradicija paške i hvarske čipke seže u daleku prošlost. Paška čipka (Slika 15) izrađuje se sa iglom, a služila je za potrebe crkve te kao ukras na folklornim nošnjama. U 20.stoljeću, nadaleko se čulo za ljepotu paške čipke, pa je osnovana i *Čipkarska škola* koja je djelovala od 1906. do 1945. Danas, na ulicama Paga žene izrađuju pašku čipku te čuvaju tradiciju staru više od 150 godina (<https://tzgpag.hr/hr/posebnosti/%C4%8Dipka.html>).

Hvarska čipka (Slika 16) izrađuje se sa biljkom agave. Iz agave izvlače se niti te se iste pletu, dok se ne dođe do željenog oblika ili ukrasa. Na otoku Hvaru, čipka je vrlo cijenjena te se radovi prodaju po vrlo visokoj cijeni (Kolumbić, 2017).

Slika 15. Paška čipka (izvor: <https://tzgpag.hr/hr/posebnosti/%C4%8Dipka.html>)

Slika 16. Hvarska čipka (izvor: <https://vitabenedicta.com/shop/hvarska-cipka>)

Festa Svetoga Vlaha u Dubrovniku

Obilježavanje Feste Svetoga Vlaha (Slika 17) održava se neprekidno od 10. stoljeća, točnije od 972. godine. Blagdan zaštitnika grada Dubrovnika, a ujedno i dan grada Dubrovnika obilježava se 3. veljače. Festa je temeljena na legendi, koja govori da je sv. Vlaho pomogao Dubrovniku da se zaštiti od napada Mlečana.

Slavlje započinje 2. veljače. Ispred svečeve crkve puštaju se bijele golubice, koje simboliziraju slobodu i mir, a na Orlandov stup se uzdiže Vlahov barjak. Svakim danom u vrijeme Feste, održavaju se crkvene svečanosti te različite kulturne svečanosti. Prikazuje se tradicija narodne nošnje Dubrovnika i Konavala, kao i običaji iz davnina. Grad je u to vrijeme ukrašen šarenim barjacima (zastavama) koji plijene pozornost domaćih i stranih gostiju.

Od 2009. Festa Svetoga Vlaha nalazi se na popisu UNESCO-ve nematerijalne kulturne baštine (izvor: <https://min-kulture.gov.hr/kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna->

bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/festa-svetoga-vlaha-zastitnika-dubrovnika/16456).

Slika 17. Obilježavanje Feste Svetoga Vlaha

(izvor: <https://min-kulture.gov.hr/kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/festa-svetoga-vlaha-zastitnika-dubrovnika/16456>)

Pokladni ophod zvončara s Kastavštine

U siječnju, kada započinje vrijeme poklada, započinje i pokladni ophod zvončara s Kastavštine. Ophod traje sve do Pepelnice.

Tradicionalno, desetak grupa muškaraca obilazi sela, u višekilometarskom ophodu (Slika 18). Svaki nosi oglavlje ili masku koji simboliziraju plodnost i vegetaciju. Na leđima nose ovčju kožu sa zvonom, zbog kojega su i prozvani zvončarima. Različitim kretnjama, koje iziskuju jaku fizičku snagu, zvone u svom ophodu. Smatra se da upravo zbog fizičke snage koja je potrebna, ne može svatko biti zvončar.

Uz tradicijski ophod, vezana su i tradicionalna jela te izrada rukotvorina (maske, zvona i sl.) (izvor: <https://min-kulture.gov.hr/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/godisnji-pokladni-ophod-zvoncari-s-podrucja-kastavstine-16460/16460>)

Slika 18. Zvončari s Kastavštine (izvor: <https://min-kulture.gov.hr/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/godisnji-pokladni-ophod-zvoncari-s-podrucja-kastavstine-16460/16460>)

Sinjska Alka

Sinjska alka je tradicionalni događaj koji se održava od 1717.godine, u Sinju, gradu u srednjoj Dalmaciji.

Ova je manifestacija viteška igra u kojoj vitezovi-jahači sa kopljem prolaze kroz glavnu sinjsku ulicu (Slika 19). Cilj viteške igre je kopljem pogoditi u središte alke (prstena). Pravila Sinjske Alke datiraju još iz 1833. godine. Nalaže se da svaki sudionik Alke mora biti iz Sinja ili iz Cetinske krajine. Za vrijeme trajanja Sinjske Alke, obitelji sudionika pomažu u pripremi opreme za sudjelovanje na viteškoj igri. Također, u to vrijeme, u gradu Sinju održavaju se različita društvena i obiteljska okupljanja te vjerski obredi.

Sinjska Alka je jedina opstala srednjovjekovna viteška igra, pa se iz tog razloga više i cijeni (izvor: <https://min-kulture.gov.hr/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/sinjska-alka-viteski-turnir-u-sinju/6288>).

Slika 19. Jahač na Sinjskoj Alki

(izvor: <https://min-kulture.gov.hr/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/sinjska-alka-viteski-turnir-u-sinju/6288>)

Nadalje, postoje i druge manifestacije koje nisu na popisu UNESCO-ve nematerijalne kulturne baštine, no imaju prepoznatu tradiciju u primorskoj Hrvatskoj.

Ples Moreška na otoku Korčuli

Moreška je tradicionalni ples koji se održava na cijelom Mediteranu. U Hrvatskoj se Moreška održava ljeti na otoku Korčuli u južnoj Dalmaciji. Autor Aleksandar Lopašić,

Morešku opisuje kao: „poznati je ples s mačevima i igrokaz“, dakle ples sa dramskom radnjom. Sadržaj događaja je borba između kršćana i nekršćana, na Korčuli su „borbe“ između Turaka i Maura³.

Sudionici Moreške (plesaći), budu odjeveni u posebnu odjeću, podijeljeni u dva tima: *bili* i *crni*. Vođa *bilih* je *Osman* ili *bijeli kralj*, dok je vođa *crnih* *Moro* ili *crni kralj*. Oba tima bore se za djevojku koju zovu *bula*. Također valja napomenuti da se Moreška održava uvijek pod istom glazbenom pratnjom, onom Krste Odaka, skladane 1937. (<https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41918>).

Slika 20. Moreška na otoku Korčuli

(izvor: <http://macevni-plesovi.org/ples/moreska/>)

³Mauri- narod islamskog podrijetla koji je nastanjivao područje Sjeverne Afrike (Maroko i dio Alžira) (<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39549>)

2. Cilj istraživanja

1. utvrditi ključne riječi i teme o prirodnoj baštini primorske Hrvatske u Kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo
2. istražiti ključne riječi i teme o prirodnoj baštini primorske Hrvatske u udžbenicima nastavnog predmeta Priroda i društvo
3. povezati ishode i pojmove koji slijede prema opsegu i dubini od 1. do 4. razreda.

3. Prikaz istraživanja

U kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo (MZO, 2019) analizirani su ishodi koji upućuju na prirodnu baštinu primorskog zavičaja.

U udžbenicima nastavnog predmeta Priroda i društvo:

- *Istražujemo Naš Svijet 1* (Letina, Kisovar Ivanda, De Zan, 2020), Profil, Zagreb
- *Istražujemo Naš Svijet 2* (Letina, Kisovar Ivanda, 2021), Profil, Zagreb
- *Istražujemo Naš Svijet 3* (Letina, Kisovar Ivanda, Braičić, 2020), Profil, Zagreb
- *Istražujemo Naš Svijet 4* (Kisovar Ivanda, Letina, Braičić, 2021), Profil, Zagreb
- *Eureka 1!* (Palička, Čorić, 2014), Školska knjiga, Zagreb
- *Eureka 2!* (Palička, Čorić, 2014), Školska knjiga, Zagreb
- *Eureka 3!* (Palička, Čorić, 2014), Školska knjiga, Zagreb
- *Eureka 4!* (Palička, Čorić, 2014), Školska knjiga, Zagreb

analizirani su pojmovi koji opisuju prirodnu baštinu primorskog zavičaja Republike Hrvatske.

4. Rezultati istraživanja

4.1. Analiza Kurikuluma nastavnog predmeta Priroda i društvo

Prema web-stranici Ministarstva znanosti i obrazovanja (<https://mzo.gov.hr/>), „kurikulumom nastavnih predmeta određuju se svrha i ciljevi učenja i poučavanja nastavnog predmeta, struktura pojedinog predmeta u cijeloj odgojno-obrazovnoj vertikali, odgojno-obrazovni ishod i/ili sadržaji, pripadajuća razrada i opisi razina usvojenosti ishoda, učenje i poučavanje te vrednovanje u pojedinom nastavnom predmetu“. Kurikulum svih nastavnih predmeta dijeli se na skupinu A (*svrha i opis predmeta*), skupinu B (odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja predmeta), na skupinu C (struktura – organizacijska područja predmetnog kurikuluma) te na skupinu D (odgojno – obrazovni ishodi, sadržaji i razine usvojenosti po razredima i organizacijskim područjima).

Nastavni predmet Priroda i društvo podijeljen je na koncepte: Organiziranost svijeta oko nas (oznaka A), Promjene i odnosi (oznaka B), Pojedinac i društvo (oznaka C) te Energija (oznaka D)“. Posebna skupina gdje su objedinjeni svi koncepti je istraživački pristup (npr. A.B.C.D.)

U navedenim tablicama (Tablice 2,3,4 i 5), prikazani su ishodi nastavnog predmeta Priroda i društvo od 1. do 4. razreda u kojima je prisutna prirodna baština. Prikazuje se sam ishod te razrada (analiza) istoga.

Tablica 2. Prikaz ishoda u Kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo u 1. razred o zastupljenosti prirodne baštine primorskog kraja

ISHOD	RAZRADA (ANALIZA) ISHODA
PID OŠ A.1.1. Učenik uspoređuje organiziranost u prirodi opažajući neposredni okoliš	Razvrstava bića, tvari ili pojave u skupine primjenom određenoga kriterija, objašnjavajući sličnosti i razlike među njima Primjena u nastavi: razlikovanje listopadnog i vazdazelenog drveća
PID OŠ B.1.1. Učenik uspoređuje promjene u prirodi i opisuje važnost brige za prirodu i osobno zdravlje	Opisuje vremenske prilike, rast i razvoj biljke, svoj rast i razvoj Primjena u nastavi: razlikovanje godišnjih doba

Tablica 3. Prikaz ishoda u Kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo u 2. razredu o zastupljenosti prirodne baštine primorskog kraja

ISHOD	RAZRADA (ANALIZA) ISHODA
<p>PID OŠ A.2.1.</p> <p>Učenik uspoređuje organiziranost u prirodi i objašnjava važnost organiziranosti.</p>	<p>Povezuje vremenske pojave s godišnjim dobima</p>
<p>PID OŠ C.2.1. Učenik uspoređuje ulogu i utjecaj pojedinca i zajednice na razvoj identiteta te promišlja o važnosti očuvanja baštine</p>	<p>Opisuje i postavlja pitanja povezana s povijesnom, kulturnom i prirodnom baštinom svoga mjesta</p> <p>Navodi primjere i objašnjava načine zaštite i očuvanja prirodne, kulturne i povijesne baštine</p>
<p>PID OŠ B.2.2. Učenik zaključuje o promjenama u prirodi koje se događaju tijekom godišnjih doba</p>	<p>Prepoznaje promjene u prirodi unutar godišnjega doba: uspoređuje duljinu dana i noći, početak i kraj određenoga godišnjeg doba, promjene u životu biljaka i životinja i rad ljudi.</p>

Tablica 4. Prikaz ishoda u Kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo u 3. razredu o zastupljenosti prirodne baštine primorskog kraja

ISHOD	RAZRADA (ANALIZA) ISHODA
-------	--------------------------

<p>PID OŠ A.3.1.</p> <p>Učenik zaključuje o organiziranosti prirode.</p>	<p>Razvrstava biljke iz zavičaja u skupine prema odabranome kriteriju</p> <p>Prepoznaje obilježja životinja u svome zavičaju te ih razvrstava u skupine</p>
<p>PID OŠ B.3.4 Učenik se snalazi u prostoru, tumači plan mjesta i kartu zavičaja, izrađuje plan, neposrednoga okružja i zaključuje o povezanosti prostornih zavičaja i načina života ljudi</p>	<p>Čita geografsku kartu</p> <p>Primjena: prepoznaje Jadransko more na geografskoj karti</p>
<p>PID OŠ C.3.1. Učenik raspravlja o ulozi, utjecaju i važnosti zavičajnoga okružja u razvoju identiteta te utjecaju pojedinca na očuvanje baštine</p>	<p>Imenuje i opisuje neku od zaštićenih biljnih i/ili životinjskih zavičajnih vrsta te predlaže načine njezina očuvanja</p> <p>Primjena: proučava zaštićene vrste u Hrvatskoj (npr. Bjeloglavi sup u primorskom zavičaju)</p> <p>Navodi primjere i načine zaštite i očuvanja prirodne, kulturne i povijesne baštine zavičaja</p>
<p>PID C.3.3. Učenik se snalazi u promjenama i odnosima tijekom vremenskih ciklusa te analizira povezanost vremenskih ciklusa s događajima i važnim osobama u zavičaju</p>	<p>Objašnjava važnost različitih zanimanja i djelatnosti u zavičaju</p> <p>Primjena: učenje o gospodarskim granama zavičaja</p>

Tablica 5. Prikaz ishoda u Kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo u 4. razredu o zastupljenosti prirodne baštine primorskog kraja

ISHOD	RAZRADA (ANALIZA) ISHODA
<p>PID OŠ A.4.3. Učenik objašnjava organiziranost Republike Hrvatske i njezina nacionalna obilježja.</p>	<p>Čita geografsku kartu Republike Hrvatske pomoću tumača znakova, pokazuje na njemu reljefne oblike, mjesta, državne granice, navodi susjedne zemlje i sl.</p> <p>Primjena: prepoznavanje većih gradova u Hrvatskoj na geografskoj karti</p>
<p>PID OŠ A.B.C.D.4.1. Učenik uz usmjeravanje objašnjava rezultate vlastitih istraživanja prirode, prirodnih i/ili društvenih pojava i/ili različitih izvora informacija.</p>	<p>Planira istraživanje (na koji način doći do odgovora).</p> <p>Provodi jednostavna istraživanja i prikuplja podatke</p> <p>Primjena: terenska nastava, odlazak na zavičajni lokalitet</p>
<p>PID OŠ B.4.4. Učenik se snalazi i tumači geografsku kartu i zaključuje o međuodnosu reljefnih obilježja krajeva Republike Hrvatske i načina života.</p>	<p>Snalazi se na geografskoj karti, istražuje i uspoređuje različita prirodna obilježja krajeva Republike Hrvatske koja uvjetuju način života toga područja (npr. izgled naselja, izgled ulica, materijali za gradnju, gospodarske djelatnosti/zanimanja određenoga područja).</p> <p>Primjena: proučava prirodnu zavičajnu baštinu (nacionalni parkovi i parkovi prirode)</p>

U tablicama koje obuhvaćaju ishode i razradu ishoda, očekuje se da bi učenik naučenim sadržajem trebao moći savladati navedene ishode. Analiza ishoda predstavlja primjenu istoga, odnosno da savladan sadržaj nastave Prirode i društva primjenjuje u daljnjem školovanju (višim razredima) ili u svakodnevnom životu. Iz spomenutih tablica, vidljivo je da prelaskom u viši razred „baštinu“

savladava kroz sve više ishoda te ju može na više načina primijetiti ili primijeniti. U 1. razredu (Tablica 2) razrada i primjena ishoda nije „opširna“ zbog obujma naučenog sadržaja, dok je u 4.razredu (Tablica 5) primjena vrlo raznolika zbog količine sadržaja naučenog za vrijeme primarnog obrazovanja.

4.2. Analiza udžbeničkih podataka

U prvom razredu osnovne škole učenici upoznaju zavičajnu baštinu kroz promjene u prirodi kroz različita godišnja doba. Već u vrtićkoj dobi prepoznaju da je ljeti toplo, u jesen pada kiša, da je zimi hladno te da u proljeće cvate cvijeće. Polaskom u školu kroz udžbenik detaljnije proučavaju promjene tijekom svakog godišnjeg doba.

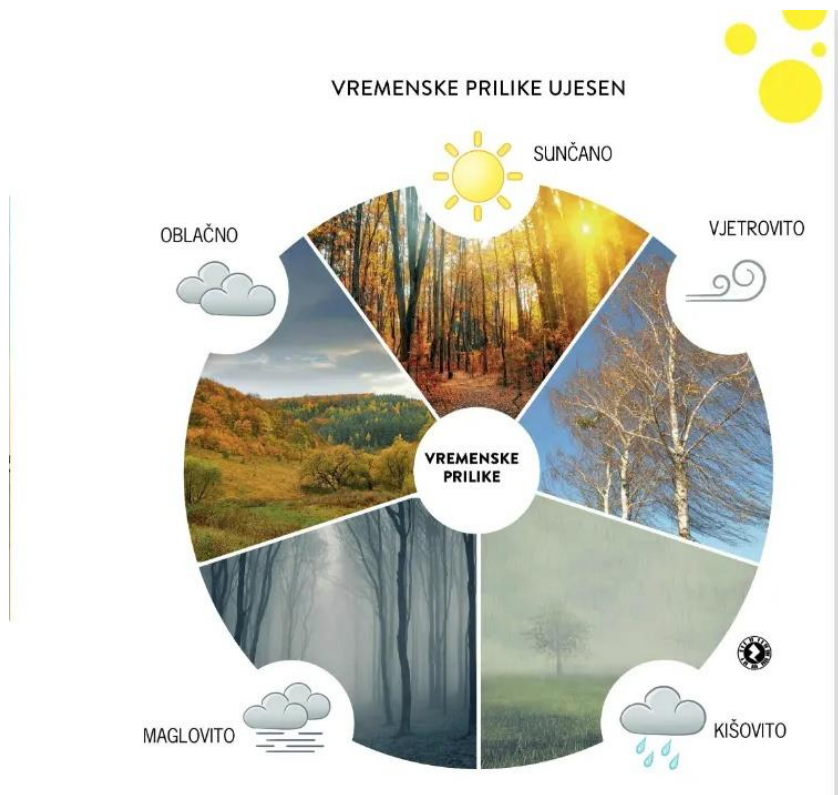
Tablica 6. Prirodoslovna zavičajna baština u udžbenicima za nastavni predmet Priroda i društvo u 1. razredu

Nastavna cjelina	Nastavna tema	Zavičajna baština	Kategorija
Promjene u prirodi u jesen	Jesen- vremenske prilike, biljke i životinje	Česte promjene vremena Vremenske prilike Biljke u jesen Životinje u jesen	Prirodna baština
Promjene u prirodi zimi	Zima- vremenske prilike, biljke i životinje	Vremenske prilike Biljke zimi Životinje zimi	Prirodna baština

Promjene u prirodi u proljeće	Proljeće- vremenske prilike, biljke i životinje	Promjenjivo vrijeme Vremenske prilike u proljeće Biljke u proljeće Životinje u proljeće	Prirodna baština
Promjene u prirodi ljeti	Ljeto- vremenske prilike, biljke i životinje	Vremenske prilike Biljke ljeti Životinje ljeti	Prirodna baština

Prema udžbeniku *Istražujemo naš svijet 1* (Letina, Ivanda, De Zan, 2020.), nastavna cjelina „Promjene u prirodi u jesen“ :

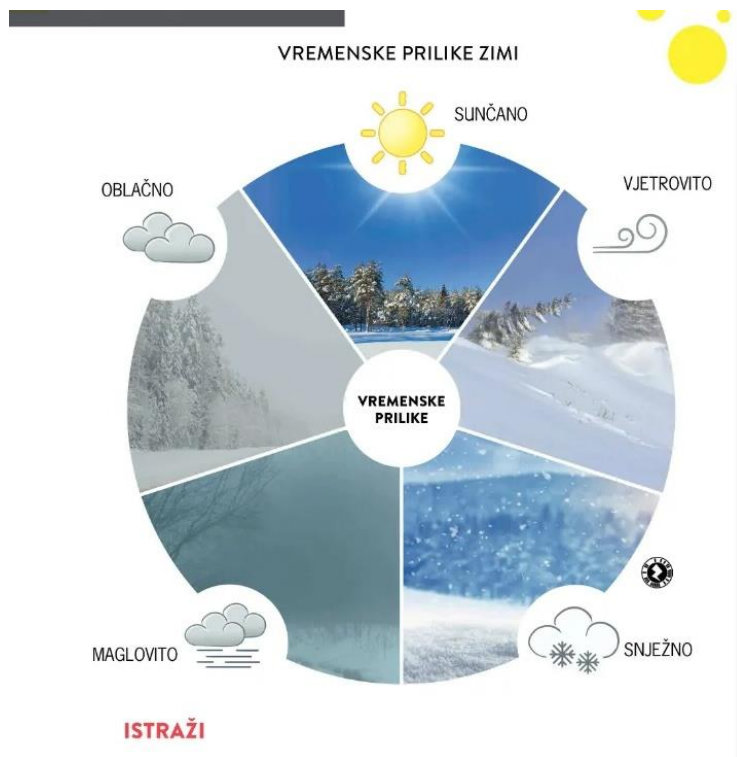
U ovoj nastavnoj cjelini učenik proučava česte promjene vremena u jesen te utvrđuje nazive za vremenske prilike (Slika 21): oblačno, maglovito, vjetrovito i kišovito. Nadalje, upoznaje i biljke u jesen, pa tako i pojmove listopadnog i vazdazelenog drveća. Listopadna drveća su bukva i hrast dok su vazdazelena drveća bor i jela. Uz biljke upoznaje i životinje u jesen: lastavica, vrabac, vjeverica, roda, mrav i jazavac.

Slika 21. Prikaz vremenskih prilika u jesen (izvor: *Istražujemo Naš svijet 1*, Letina, Ivanda, Braičić)

Nastavna cjelina „Promjene u prirodi zimi“ :

U ovoj nastavnoj cjelini učenik proučava promjene u prirodi zimi te upoznaje nove vremenske prilike (Slika 22) : snježno, vjetrovito, sunčano i oblačno. Nadalje proučava promjene na drveću zimi. Listopadno drveće nema grana dok vazdazeleno drveće zadržava lišće tijekom cijele godine. Uz biljke, upoznaje i životinje zimi: vjevericu, srnu, zeca i vrapca. Tijekom učenja o zimi pojavljuje se i pojam zimskog sna, a zimski san spavaju medvjed i jazavac.

Slika 22. Vremenske prilike zimi (izvor: *Istražujemo Naš svijet 1*, Letina, Ivanda, Braičić)

Nastavna cjelina „Promjene u prirodi u proljeće“ :

Učenik u ovoj nastavnoj cjelini upoznaje pojam promjenjivog vremena te vremenske prilike u proljeće (Slika 23) : više je sunčanih razdoblja s obzirom na prethodna godišnja doba ali se pojavljuju i povremene kiše. Novi pojam su „vjesnici proljeća“: visibaba, jaglac, šafran, ljubica i dr. Važno je napomenuti da se na listopadnom drveću pojavljuju cvjetovi koji nagovješćuju dolazak proljeća. Kao i za prethodna godišnja doba, učenik prepoznaje nazive životinja u proljeće: lastavica, medvjed, ptiči u gnijezdima, leptir i pčela.

Slika 23. Vremenske prilike u proljeće (izvor: *Istražujemo Naš svijet 1*, Letina, Ivanda, Braičić)

Nastavna cjelina “Promjene u prirodi ljeti” :

U posljednjoj nastavnoj cjelini o promjenama u prirodi, učenik proučava godišnje doba: ljeto te vremenske prilike ljeti. S obzirom da su učenici naučili sve vremenske prilike, u udžbeniku su „oblačići“ prazni te učenik sam ucrtava vremenske prilike (Slika 24). Otkriva da je ljeto sunčano i vruće te da sa previše sunčanih i vrućih dana nastaje suša. Također, primjećuje da su ljeti listopadne i vazdazelene biljke obogaćene lišćem te da sunčano vrijeme pogoduje rastu biljaka te da pojedine životinje žive sa mladuncima (rode, medvjedi i srne). U obilju hrane ljeto provode kos, zec i jazavac.

Slika 24. Vremenske prilike ljeti (izvor: *Istražujemo Naš svijet 1*, Letina, Ivanda, Braičić)

Tablica 7. Prirodoslovna zavičajna baština u udžbenicima za prirodu i društvo u 2. razredu

Nastavna cjelina	Nastavna tema	Zavičajna baština	Kategorija
Promjene u prirodi u jesen	Jesen- vremenske prilike, biljke i životinje	Razlikovanje pojma- rana i kasna jesen Biljke u jesen Životinje u jesen	Prirodna baština

Promjene u prirodi zimi	Zima-vremenske prilike, biljke i životinje	Vremenske prilike Biljke zimi Životinje zimi	Prirodna baština
Promjene u prirodi u proljeće	Proljeće-vremenske prilike, biljke i životinje	Vremenske prilike Biljke u proljeće Životinje u proljeće	Prirodna baština
Promjene u prirodi ljeti	Ljeto-vremenske prilike, biljke i životinje	Vremenske prilike Biljke ljeti Životinje ljeti	Prirodna baština

Nakon što su u 1. razredu naučili osnovne pojmove o godišnjim dobima, učenici se u 2. razredu detaljnije susreću sa promjenama u prirodi kroz različita godišnja doba. Detaljnije upoznaju vremenske pojave u prirodi, pojam „ranog i kasnog“ godišnjeg doba te se pojavljuju nove biljke i životinje sa kojima nije bilo susreta u prethodnom razredu.

Prema udžbeniku *Naš svijet 2* (Letina, Ivanda, De Zan, 2021.):

Nastavna cjelina „Promjene u prirodi u jesen“ :

Učenici počinju razlikovati pojmove rana i kasna jesen. Rana jesen donosi mnogo sunčanih dana te su dani topliji, dok kasna jesen donosi hladnije dane s kišom, a česta je i pojava magle i mraza.

Također, tijekom promatranja drveća može se zaključiti da listopadno drveće mijenja boju, a isto tako da su primjeri listopadnog drveća hrast i divlji kesten. Vazdazeleno

drveće, za razliku od listopadnog drveća ne mijenja boju lišća, te da su primjeri bor i smreka.

Nadalje, životinje se u jesen pripremaju za zimski dio godine. Ubrzano se hrane, a ptice selice odlaze u toplije krajeve.

Nastavna cjelina „Promjene u prirodi zimi“ :

Učenici primjećuju da dolaskom zime dolazi i pretežno oblačno vrijeme, a češći su i hladni vjetrovi. Najčešće padaju susnježica i snijeg, a na drveću se pojavljuje inje. Nadalje, jezera se smrzavaju te se zaleđuju tj. na površini se pojavljuje led.

U biljnom svijetu, biljke zimi miruju, dok je listopadno drveće ogoljenih grana zbog pada lišća sa nj. Suprotno od listopadnog drveća, vazdazeleno drveće zimi zadržava lišće. Područje oko Jadranskog mora ima toplije zime.

Životinje zimi se nadalje, prilagođuju vremenskim uvjetima, a gušća dlaka ih štiti od hladnoće. Također, neke životinje hiberniraju, one koje ne hiberniraju, u potrazi su za hranom koju teže pronalaze.

Nastavna cjelina „Promjene u prirodi u proljeće“ :

U proljeće, u pogledu vremenskih prilika, sunce jače grije, otapa se snijeg te dolazi toplije vrijeme. Sunčanija i toplija razdoblja su češća, a povremena su i kišna razdoblja. Zbog otapanja snijega i leda, moguće su i proljetne poplave.

Biljke u proljeće zapravo prikazuju dolazak proljeća, iz pupova se razvijaju cvjetovi koji nagovješćuju proljeće, a travnjaci postaju zeleniji. Životinje se bude iz hibernacije, ptice selice se vraćaju u svoje krajeve.

Nastavna cjelina „Promjene u prirodi ljeti“:

Učenik sam primjećuje vremenske prilike ljeti iz svakodnevnog života. Prepoznaje da je ljeti sunčano i vruće, a povremena je i pojava grmljavinskog nevremena: tuča, pljusak i munje.

Biljke ljeti nagovještaju dugotrajna razdoblja bez kiše- sušu, dok drveća imaju bogatu krošnju.

Životinje ljeti othranjuju svoje mladunce, zbog obilja hrane u ovo godišnje doba.

Analiza zavičajne baštine u udžbeniku Prirode i društva 1. i 2. razreda

Kroz navedene cjeline, primjećuje se dosta sličnosti u sadržaju oba razreda. Primjerice, ponavljaju se naslovi : vremenske prilike, biljke, životinje, itd.

Udžbenik *Istražujemo Naš svijet 1* (Letina, Ivanda, De Zan, 2020) , tekstualno je bogatiji od udžbenika *Eureka 1!* (Palička, Čorić), koji je slikovno bogatiji. Usprkos tome, oba udžbenika sadrže objašnjenja primjerena dobi učenika u 1., odnosno 2. razredu osnovne škole.

Nadalje, u udžbeniku *Istražujemo naš svijet* prikazuje se slika livade ljeti. Prikazana je livada bogata cvijećem, te oblačno nebo. Učenik iz svakodnevnog života prepoznaje ljeto kao godišnje doba u kojem su najčešća sunčana razdoblja, a postoji i mogućnost pojave suše koja isušuje livade i polja.

Također u udžbeniku *Istražujemo naš svijet 2*, navedeno je dozrijevanje agruma zimi. Učenik u 2. razredu tijekom nastave Prirode i društva upoznaje pojmove rana i kasna jesen te mjesece u godini. Kalendarski, jesen traje od 23.rujna do 21.prosinca kada započinje zima.

Tablica 8. Prirodoslovna zavičajna baština u udžbenicima za prirodu i društvo u 3. razredu

Nastavna cjelina	Nastavna tema	Zavičajna baština	Kategorija
------------------	---------------	-------------------	------------

Primorski zavičaj	Izgled primorskoga zavičaja	Sela, kamene kuće, uske ulice, zbijene kuće	Kulturna baština
	Podneblje u primorskom zavičaju	Kamenjari, vazdazelene šume	Prirodna baština
	Gospodarstvo primorskog zavičaja	Uzgoj domaćih životinja, voća i povrća	Prirodna baština

U 3. razredu, učenik se prvi put susreće sa pojmom „primorski zavičaj“. Kroz nastavu Prirode i društva upoznaje izgled, podneblje i gospodarstvo primorskog zavičaja. U 2. razredu upoznao je pojam Jadransko more o kojem će proširiti znanje u 3. razredu.

Izgled primorskog zavičaja u vidu gradnje obilježavaju manja sela, zbijene kuće, kamene kuće te kamene kuće. Primorski zavičaj, također obilježavaju kamenjari⁴ i vazdazeleno drveće. Vazdazeleno drveće koje prevladava su primorski bor i hrast crnika.

U aspektu gospodarstva, primorski zavičaj obilježavaju grane gospodarstva: vinogradarstvo i maslinarstvo. Također se uzgaja i voće i povrće: breskve, smokve te mandarine. Zbog života na moru razvijeno je i ribarstvo.

Poljoprivreda je manje zastupljena zbog pokrova tla (kamenjari), kao i stočarstvo. Grane stočarstva koja uspijevaju su ovčarstvo, poglavito na otocima, te kozarstvo.

Gospodarske djelatnosti koje su najutjecajnije su brodogradnja i turizam.

⁴Kamenjari- staništa na kojima dominiraju stijene i kamenje (izvor: <https://prirodahrvatske.com/kamenjari/>)

Tablica 9. Prirodoslovna zavičajna baština u udžbenicima za prirodu i društvo u 4. razredu

Nastavna cjelina	Nastavna tema	Zavičajna baština	Kategorija
<p>Naša domovina Republika Hrvatska</p>	<p>Prirodna obilježja primorskih krajeva</p> <p>Naselja primorskih krajeva</p>	<p>Zavičajna područja primorskog kraja: Istra, Kvarnersko područje i Dalmacija</p> <p>Otoci: Krk, Cres, Brač, Hvar i Korčula</p> <p>Planine: Velebit, Svilaja, Kamešnica, Učka i Mosor</p> <p>Rijeke: Zrmanja i Cetina (Dalmacija), Raša i Mirna (Istra), Neretva (južna Dalmacija)</p> <p>Tlo i vegetacija: vazdazelene šikare,</p>	<p>Prirodna baština</p>

		<p>kamenjar, listopadno drveće</p> <p>Najveći gradovi smješteni su uz morsku obalu</p> <p>Otoci i naselja udaljenija od mora: slaba naseljenost Unutrašnjost Istre: prevladavaju naselja na vrhu brežuljka: akropolska naselja (Motovun)</p> <p>Povezanost naselja: cestovni, željeznički te zračni (Pula, Zadar, Split i Dubrovnik)</p>	
--	--	--	--

		<p>Razvoj vinogradarstva i maslinarstva</p> <p>Uzgoj voća i povrća- breskve, smokve, mandarine</p> <p>Razvijenost marikulture</p> <p>Proizvodnja morske soli Industrija- vrlo važna grana gospodarstva Tradicionalna gospodarska djelatnost: brodogradnja Brodogradilišta u Splitu i Rijeci</p> <p>Proizvodnja električne energije: hidroelektrane (rijeka Cetina)</p>	
--	--	--	--

	<p>Prirodna baština primorskih krajeva</p> <p>Prirodna baština</p>	<p>Turizam-glavna gospodarska djelatnost primorske Hrvatske</p> <p>Najposjećeniji gradovi: Dubrovnik, Split, Rovinj, Pula</p> <p>Najposjećeniji otoci: Krk i Hvar</p> <p>Nacionalni parkovi kao najvažniji faktor za očuvanje prirodne baštine</p> <p>Pet nacionalnih parkova:</p> <p>Brijuni, Paklenica,</p>	
--	---	---	--

	<p>Kulturna baština</p>	<p>Krka Kornati i Mljet</p> <p>Spomenička baština- spomenici i građevine (skupine građevina) Materijal za gradnju- kamen</p> <p>Tradicija paške i hvarske čipke</p> <p>Manifestacije: „Sinjska alka“, „Pokladni ophod zvončara s Kastavštine“, Festa Svetoga Vlaha“</p> <p>Tradicionalna pjevanja i plesovi („Ples Moreška“)</p>	
--	-------------------------	--	--

--	--	--	--

U 4.razredu, učenik se upoznaje sa karakteristikama primorskog zavičaja. Proširuje znanja o reljefnim obilježjima u primorskom kraju (rijeke, jezera, planine, itd.), kao i kulturnu baštinu koja obilježava navedeni kraj. Završetkom primarnog obrazovanja, učenik je osposobljen upotrebljavati geografsku kartu te prepoznaje naučene pojmove na istoj. U nastavnoj cjelini „*Naša domovina Hrvatska*“, koja obuhvaća veliki dio školskog udžbenika, upoznaje najveće hrvatske otoke (Krk, Cres, Brač), nacionalne parkove te parkove prirode. Sadržaj Prirode i društva u 4. razredu obuhvaća i naselja te važnost gospodarstva u primorskom kraju.

Pri obradi kulturne baštine primorskog kraja, učenik stječe znanje o spomeničkoj baštini (UNESCO) te razvija znanje o tradicijama primorskog kraja (plesovi i manifestacije).

Nastavna cjelina: „*Naša domovina Hrvatska*“

Nastavna tema: Prirodna obilježja primorskog kraja

U 4. razredu, znanje učenika znatno je povećano pa tako učenik upoznaje zavičajna područja primorskog kraja: Istra, Kvarnersko područje i Dalmacija. Također, imenuje i otoke: Krk, Cres, Brač, Hvar i Korčulu. Planine koje upoznaje su Velebit, Svilaja, Kamenšnica, Učka i Mosor, dok su rijeke: Zrmanja i Cetina (Dalmacija), Raša i Mirna (Istra), Neretva (južna Dalmacija).

Pri učenju sadržaja o tlu i vegetaciji uči pojam vazdazelene šikare, kamenjar, a ponavlja već naučeno znanje o listopadnom drveću.

Nastavna tema: „*Naselja primorske Hrvatske*“

Pri obradi sadržaja o naseljima primorske Hrvatske, učenik upoznaje najveće gradove smještene uz morsku obalu: Dubrovnik, Split, Šibenik, Zadar, Rijeku i Pulu, otkriva da je najmanja naseljenost na otocima.

U unutrašnjosti Istre smještena su i naselja na brdima, a nazivaju se akropolskim naseljima. Primjer takvog naselja je grad Motovun u Istri (Slika 25).

Slika 25. Motovun (izvor: <https://www.bale-valle.com/izleti-iz-bala/motovun>)

Povezanost naselja odvija se cestovnim prometom, željezničkim prometom te zračnim prometom. Najveće zračne luke nalaze se u Puli, Zadru, Splitu i Dubrovniku.

Nastavna tema: „Gospodarstvo primorskog kraja“

Učenjem gospodarstva primorskog kraja, pojavljuju se pojmovi vinogradarstva i maslinarstva koji su u primorskom kraju razvijeni. Uzgaja se voće: breskve, smokve i mandarine.

U priobalju Jadrana razvijena je i industrija marikulture. Marikultura je proizvodnja riba i školjaka u uzgajalištima. Najpoznatije uzgajalište školjaka, nalazi se u malostonskom zaljevu, u blizini grada Stona. Ston se također ističe i kao grad u kojem se nalazi jedna od solana za proizvodnju morske soli u Hrvatskoj, uz onu na Pagu te u Ninu. Smatra se da je industrija vrlo važna grana gospodarstva primorskom kraju. Pogodan prometni položaj omogućio je i razvoj brodogradnje. Brodogradnja je tradicionalna industrija te se najveća brodogradilišta nalaze u Rijeci i Splitu.

Na rijeci Cetini, razvijena je i proizvodnja električne energije putem hidroelektrana. Najrazvijenijom gospodarskom granom primorskog kraja smatra se turizam. Mnogi građani koji žive na obali, svoja primanja postižu upravo od turizma. Zadnjih nekoliko

godina, dogodila se apartmanizacija te gradnja kuća za odmor u ruralnim dijelovima. Željni bijega od gradske vreve, kuće za odmor grade se u mjestima do kojih je ponekad vrlo teško i doći.

Popularni su i agroturizmi, riječni turizam (rafting na rijeci Zrmanji), a najposjećeniji gradovi Dubrovnik, Split, Rovinj i Pula, dok su najposjećeniji otoci Krk i Hvar.

5. Rasprava

Usporedbom literature od iste izdavačke kuće, može se zaključiti da su podaci o prirodoslovnoj baštini vrlo slični. U udžbenicima *Istražujemo naš svijet* podaci su prikazani vrlo jasno. Rječnik je prilagođen dobi učenika te je vrlo jasno prikazan sadržaj nastavne teme. Biljni svijet zavičaja (3. razred) , u ovom je udžbeniku prikazan odvojeno od prikaza zavičaja te se on obrađuje kasnije u nastavnoj godini u obradi nastavne teme *Biljni svijet*. Valja napomenuti da je su u nastavnoj temi *Primorski zavičaj* u 3. razredu, navedene smokva, breskva i trešnja. Prijedlozi koji su dani u Kurikulumu nastavnog predmeta su razrađeni tematikama u udžbenicima.

U udžbenicima *Eureka!* (Palička, Čorić,2014) podaci su prikazani slikovno, uz manje teksta, što je također prilagođeno dobi učenika jer mnogo podataka pamti slikovno. Također, udžbenici *Eureka!* imaju značajno manje stranica od udžbenika *Istražujemo naš svijet*.

6. Zaključak

Prirodna i kulturna baština primorskog kraja vrlo su opširne i bogate. Prirodna baština kakvom se može pohvaliti Primorska Hrvatska, ima vrlo mali broj regija u svijetu. Mnoge endemske vrste biljaka i životinja su ono što obogaćuje ovaj kraj. Kulturna baština seže u daleku prošlost, te je ljepota antičkih, secesijskih i baroknih građevina neprocijenjiva. Dakako, učenicima od 1. do 4. razreda (dob: 7-10 godina), vrlo je teško objasniti pojedine pojmove, pogotovo u 4. razredu. Jedna od ideja, kako olakšati učenicima shvaćanje sadržaja Prirode i društva je terenska nastava. Svaki zavičaj ima različite mogućnosti,

Može se zaključiti da su prirodna i zavičajna baština u velikoj mjeri zastupljene u udžbenicima od 1. do 4. razreda. Gledajući 1. i 2. razred, oni su samo priprema za „težinu“ gradiva koje dolazi u 3. i 4. razredu, te se učenike postepeno uvodi u pojmove zavičaja i baštine. Ipak, u završnom razredu primarnog obrazovanja fond sati nastavnog predmeta Priroda i društvo je 105 sati (3 sata tjedno), što učeniku omogućuje široki spektar sadržaja, a na kraju i znanja iz naučenog sadržaja. Također, mnogo je i geografskih pojmova koji učenike pripremaju za nastavni predmet Geografija, kojeg dobivaju u 5. razredu OŠ (iako geografiju Hrvatske obrađuju tek u 8. razredu).

Smatram da su na kraju 4. razreda, odlaskom u 5. razred, učenici obogaćeni znanjem o zavičaju, pogotovo ako je naglasak na zavičaju u kojem žive.

Pisanjem ovog diplomskog rada te istraživanjem udžbenika, shvatila sam koliko Hrvatska ima prirodnih ljepota, građevine i tradicije. U doba tehnologije, kada svi „gledamo“ u pametne telefone, manje izlazimo u prirodu, ne shvaćamo koliko lijepu državu imamo te koliko djeca u osnovnim školama mogu naučiti o njoj.

Prirodna baština primorskih krajeva

Emma Boothman Milanković

Sažetak

Tema ovog diplomskog rada je *Prirodna baština primorskih krajeva*. Republika Hrvatska je kraj bogat prirodnom baštinom. Prirodnu baštinu obuhvaćaju nacionalni parkovi, parkovi prirode i strogi rezervati. Primorska Hrvatska obilježena je poglavito nacionalnim parkovima koji sadrže zaštićenu floru i faunu. U provedenom istraživanju, istraženo je koliko je prirodna baština zastupljena u udžbenicima od 1. do 4. razreda, istražen je kurikulum te su uspoređeni sadržaji u dva istražena udžbenika. Cilj istraživanja jest prikazati zastupljenost prirodne baštine u kurikulumu, utvrditi ključne riječi i teme o prirodnoj baštini primorske Hrvatske u udžbenicima nastavnog predmeta Priroda i društvo te povezati ishode i pojmove koji slijede prema opsegu i dubini od 1. do 4. razreda. Istraživanje je obuhvatilo udžbenike od 1. do 4. razreda, te je prikazana zastupljenost putem nastavnih tema i cjelina.

Rezultati su pokazali da se kroz 1. i 2. razred, zapravo dolazi do pojma prirodne baštine, dok se u 3. i 4. razredu prirodna baština spominje kao takva. Prema istraživanju, učenik bi na kraju primarnog obrazovanja trebao imati znanje o reljefnim oblicima, geografskoj karti te o biljnom i životinjskom svijetu na području zavičaja, a poglavito svog. Također, ishodi koje učenik ispunjava povećavaju se polaskom u viši razred. Očekuje se da je učenik savladao osnovne reljefne oblike i pojmove da spremno korača u veliki 5. razred osnovne škole

Ključne riječi: baština, Hrvatska, primorski kraj, udžbenik, razred

Abstract

The topic of this thesis is the Natural Heritage of the Coastal Regions.

The Republic of Croatia is a region with a rich natural heritage. Natural heritage includes national parks, nature parks and strict reserves. Coastal Croatia is characterized mainly by national parks that contain protected flora and fauna. In the research of this thesis, it was researched how natural heritage is represented in textbooks from 1st to 4th grade, research of the curriculum and the contents of the two textbooks were compared. The goal of the research is to show the representation of natural heritage in the curriculum, to determine key words and topics about the natural heritage of coastal Croatia in the Science textbooks.

The aim is also to connect the outcomes and concepts that follow according to scope and depth from 1st to 4th grades. The research included textbooks from 1st to 4th grade, and the representation was shown through teaching topics and units. The results showed that through the 1st and 2nd grade, the concept of natural heritage is "being" reached, while in the 3rd and 4th grade, natural heritage is mentioned as an actual theme. According to research, at the end of primary education, a student should have knowledge of landforms, a geographical map, and the flora and fauna of his homeland. Also, the outcomes that the student fulfills increase by going to a higher grade. It is expected that the student has mastered the basic relief shapes and concepts to be ready to enter the big 5th grade of elementary school.

Key words: heritage, Croatia, coastal region, textbook, grade

7. Literatura

1. Bakarić-Palička, S., Čorić, S.,(2014.), *Eureka!1*, udžbenik prirode i društva u prvom razredu osnovne škole , Školska knjiga, Zagreb
2. Bakarić- Palička, S., Čorić, S.,(2014.), *Eureka! 2*, udžbenik prirode i društva u drugom razredu osnovne škole, Školska knjiga, Zagreb
3. Bakarić-Palička, S., Čorić, S.,(2014.), *Eureka! 3*, udžbenik prirode i društva u trećem razredu osnovne škole,Školska knjiga, Zagreb
4. Bakarić- Palička, S., Čorić, S.,(2014.), *Eureka! 4*, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne škole, Školska knjiga, Zagreb
5. Bralić, I., *Parkovi Hrvatske*, (2005.), Školska knjiga., Zagreb
6. Letina, A., Kisovar-Ivanda,T., De Zan, I,(2020.), *Istražujemo Naš svijet 1*, udžbenik prirode i društva u prvom razredu osnovne škole, Školska knjiga., Zagreb
7. Letina,A., Kisovar-Ivanda ,T., (2021.), *Istražujemo Naš Svijet 2*,udžbenik prirode i društva u drugom razredu osnovne škole,Školska knjiga, Zagreb
8. Letina,A., Kisovar-Ivanda,T., Braičić, Z., (2020.), *Istražujemo Naš Svijet 3*,udžbenik prirode i društva u trećem razredu osnovne škole, Školska knjiga, Zagreb
9. Kisovar-Ivanda, T., Letina, A., Braičić, Z., (2021.), *Istražujemo Naš svijet 4*, udžbenik prirode i društva u četvrtom razredu osnovne školeŠkolska knjiga, Zagreb
10. Magaš, D., *Geografija Hrvatske*,(2013), Meridijani, Zadar

Internetski izvori:

1. Baran, V., Grabovac, V. i Puljić, A. (2007). ZAŠTITA PRIRODNE I KULTURNE BAŠTINE S POSEBNIM NAGLASKOM NA EUFRAZIJEVU BAZILIKU. *Metodički obzori*, 2(2007)2 (4), 93-108. (Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/19444>) (pristupljeno: 13. rujna 2023.) .

2. Brkić-Vejmelka, J. i Paral, M. (2022). Odgojno-obrazovni programi u zaštićenim područjima Hrvatske. *MemorabiLika*, God 5 (broj 1), 129-146. (Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/305916>, pristupljeno: 13. rujna 2023.)
3. Cifrić, I. (2014). Očuvanje baštine u kontekstu Europske unije. *Adrias*, (20), 9-19. (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/135032>, pristupljeno 11.9.2023.)
4. Čukelj, Z. (2009). Mogućnosti stjecanja znanja i spoznaja o prirodnoj i kulturnoj baštini u osnovnim školama Republike Hrvatske. *Socijalna ekologija*, 18 (3-4), 267-288. (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/54109>, pristupljeno 11.9.2023.)
5. Hrvatska Enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2023. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=41918>
6. Hrvatska Enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2023. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=38258>. (Pristupljeno: 4.9.2023.)
7. Hrvatska Enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2023. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=49409> (Pristupljeno: 10.9.2023.)
8. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2023. Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39549>. (Pristupljeno: 7.9.2023.)
9. Kolumbić, M., (2017). Jedinstvena čipka od niti agave hvarskih benediktinki. 197-215. (Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/273089>, pristupljeno 4.9.2023.)
10. Kurikulum za nastavni predmet Priroda i društvo u osnovnoj školi : https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_7_147.html (prema Ministarstvu znanosti i obrazovanja (<https://mzo.gov.hr/>))
11. Lopašić, A., (1996). Moreška u kontekstu mediteranskog i orijentalnog svijeta 229-233, vlastiti prijevod. (Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/file/90209>, pristupljeno: 12.9.2023.)
12. Ministarstvo kulture i medija: Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na->

- unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/festa-svetoga-vlaha-zastitnika-dubrovnika/16456. (Pristupljeno: 5.9.2023.)
13. Ministarstvo kulture i medija: Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/izdvojeno/kulturna-bastina/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/5337>. (Pristupljeno: 4.9.2023.)
14. Ministarstvo kulture i medija: Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/godisnji-pokladni-ophod-zvoncari-s-podrucja-kastavstine-16460/16460>. (Pristupljeno: 5.9.2023.)
15. Ministarstvo kulture i medija: Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/sinjska-alka-viteski-turnir-u-sinju/6288>. (Pristupljeno: 5.9.2023.)
16. Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije: Dostupno na: <https://razvoj.gov.hr/o-ministarstvu/djelokrug-1939/otoci-i-priobalje/3834> (Pristupljeno: 1. rujna 2023.)
17. Nodilo, M. (2012). Prirodna baština otoka Mljeta – temelj razvoja zdravstvenog turizma. *Šumarski list*, 136 (7-8), 377-384. (Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/86974>, pristupljeno 13.9.2023.)
18. Turistička zajednica grada Paga: Dostupno na: <https://tzgpag.hr/hr/posebnosti/%C4%8Dipka.html>
19. Web-stranica organizacije UNESCO: Dostupno na: <https://www.unesco.org/en/world-heritage>. (Pristupljeno: 9.9.2023.)

Popis slika

Slika 1. Školska karta Hrvatske: Dostupno na: <https://hsk.com.hr/geografske-karte/zidne-karte-2/republika-hrvatska-2/>. (Pristupljeno: 2.9.2023.)

Slika 2. Popis otočića koji pripadaju NP Brijuni, zajedno sa njihovim površinama (prema Bralić, 2005, str. 172)

Slika 3. Brijunski arhipelag: Dostupno na: <https://www.np-brijuni.hr/hr/brijuni/opci-podatci-1/brijuni-u-brojkama>. (Pristupljeno: 3.9.2023.)

Slika 4. Manita peć u Nacionalom parku Paklenica: Dostupno na: <https://np-paklenica.hr/hr/posjetite-nas/%C5%A1pilja-manita-pe%C4%87>. (Pristupljeno: 3.9.2023)

Slika 5. Velika Paklenica: Dostupno na: <https://np-paklenica.hr/hr/posjetite-nas/ulaz-1-velika-paklenica#gallery45df29f5f5-3>. (Pristupljeno: 3.9.2023.)

Slika 6. Skradinski buk u Nacionalom parku Krka: Dostupno na: <https://www.npkrka.hr/hr/2022/10/24/np-krka-pridruzuje-se-mjesecu-hrvatskog-turizma/>. (Pristupljeno: 3.9.2023.)

Slika 7. Čovječja ribica na području rijeke Krke: Dostupno na: <https://www.npkrka.hr/hr/prirodna-bastina/projekti/pracenje-stanja-populacije-covjecje-ribice-na-podrucju-np-krka/>. (Pristupljeno: 3.9.2023.)

Slika 8. Napušteni mlin u Skradinskom buku: Dostupno na: <https://www.npkrka.hr/hr/kulturna-bastina/etnografija/sklopovi-vodenica-na-skradinskom-buku/> (Pristupljeno 3.9.2023.)

Slika 9. Kornatsko otočje : Dostupno na: <https://www.kornati.hr/nacionalni-park-kornati/>. (Pristupljeno: 4.9.2023.)

Slika 10. Rožnati koralj: Dostupno na: <http://www.obrt-kornati-nautilus.hr/paramuricea.htm> (Pristupljeno: 4.9.2023.)

Slika 11. Veliko i Malo Jezero na otoku Mljetu: Dostupno na: <https://np-mljet.hr/visit-the-green-island-of-mljet-on-weekends-in-march/?lang=en> (Pristupljeno: 4.9.2023.)

Slika 12. Mungos na otoku Mljetu: Dostupno na: <https://www.pet-point.net/divlje-zivotinje/mungos-mongoose-simpatichni-lovac/>. (Pristupljeno: 4.9.2023.)

Slika 13. Eufrazijeva bazilika u Poreču:

Dostupno na: <https://www.istra.hr/hr/dozivljaji/kultura/eufrazijeva-bazilika-mozaik-neispricanih-prica>. (Pristupljeno: 4.9.2023.)

Slika 14. Povijesni Grad Trogir: Dostupno na: <https://trogir.hr/o-gradu/povijest-2/>. (Pristupljeno: 4.9.2023.)

Slika 15. Paška čipka: Dostupno na: <https://tzgpag.hr/hr/posebnosti/%C4%8Dipka.html>. (Pristupljeno: 4.9.2023.)

Slika 16. Hvarska čipka: Dostupno na: <https://vitabenedicta.com/shop/hvarska-cipka>. (Pristupljeno: 4.9.2023.)

Slika 17. Obilježavanje Feste Svetoga Vlaha: Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/kulturna-bastina/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/festa-svetoga-vlaha-zastitnika-dubrovnika/16456>. (Pristupljeno: 5.9.2023.)

Slika 18. Zvončari s Kastavštine: Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/godisnji-pokladni-ophod-zvoncari-s-podrucja-kastavstine-16460/16460>. (Pristupljeno: 5.9.2023.)

Slika 19. Jahač na Sinjskoj Alki: Dostupno na: <https://min-kulture.gov.hr/vrste-kulturne-bastine/nematerijalna-kulturna-bastina/nematerijalna-dobra-upisana-na-unesco-ov-reprezentativni-popis-nematerijalne-kulturne-bastine-covjecanstva/sinjska-alka-viteski-turnir-u-sinju/6288>. (Pristupljeno: 5.9.2023.)

Slika 20. Moreška na otoku Korčuli: Dostupno na: <http://macevni-plesovi.org/ples/moreska/>. (Pristupljeno: 12.9.2023.)

Slika 21. Prikaz vremenskih prilika ujesen (prema *Istražujemo Naš svijet 1, Letina, Ivanda, Braičić*, str. 18)

Slika 22. Prikaz vremenskih prilika zimi (prema *Istražujemo Naš svijet 1, Letina, Ivanda, Braičić*, str. 29)

Slika 23. Prikaz vremenskih prilika u proljeće (prema *Istražujemo Naš svijet 1, Letina, Ivanda, Braičić*, str. 37)

Slika 24. Prikaz vremenskih prilika ljeti (prema *Istražujemo Naš svijet 1, Letina, Ivanda, Braičić*, str.45)

Slika 25. Motovun: Dostupno na: <https://www.bale-valle.com/izleti-iz-bala/motovun>
(Pristupljeno: 8.9.2023.)

Popis tablica:

Tablica 1. Popis županija Republike Hrvatske: Dostupno na- <https://mpu.gov.hr/gradjani-21417/iz-djelokruga/lokalna-i-podrucna-regionalna-samouprava-24398/popis-zupanija-gradova-i-opcina-24402/24402>).

(Pristupljeno: 7.11.2022.)

Tablica 2. Prikaz ishoda u Kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo u 1. razredu o zastupljenosti prirodne baštine primorskog kraja: Dostupno na- https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_27_557.html.

(Pristupljeno: 13.9.2023.)

Tablica 3. Prikaz ishoda u Kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo u 2. razredu o zastupljenosti prirodne baštine primorskog kraja: Dostupno na- https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_27_557.html.

(Pristupljeno: 13.9.2023.)

Tablica 4. Prikaz ishoda u Kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo u 3. razredu o zastupljenosti prirodne baštine primorskog kraja: Dostupno na- https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_27_557.html.

(Pristupljeno: 13.9.2023.)

Tablica 5. Prikaz ishoda u Kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo u 4. razredu o zastupljenosti prirodne baštine primorskog kraja: Dostupno na- https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_03_27_557.html. (Pristupljeno: 13.9.2023.)

Tablica 6. Prirodoslovna zavičajna baština u udžbenicima za nastavni predmet Priroda i društvo u 1. razredu: *Istražujemo Naš Svijet 1* (Letina, Kisovar Ivanda, De Zan, 2020)

Tablica 7. Prirodoslovna zavičajna baština u udžbenicima za nastavni predmet Priroda i društvo u 2. razredu: *Istražujemo Naš Svijet 2* (Letina, Kisovar Ivanda, 2021)

Tablica 8. Prirodoslovna zavičajna baština u udžbenicima za nastavni predmet Priroda i društvo u 3. razredu: *Eureka 3!* (Palička, Čorić, 2014)

Tablica 9. Prirodoslovna zavičajna baština u udžbenicima za nastavni predmet Priroda i društvo u 4. razredu: *Istražujemo Naš Svijet 4* (Kisovar Ivanda, Letina, Braičić, 2021)